سیاسەتی بەتورک کردن لەسەردەمی مستەفا کەمال 1923_1939.. سەمیان مەڕوان عبدالقادر

لەم وتارەدا دەمانەوێت باس لە سیاسەتی بەتورک کردن بکەین لەسەردەمی مستەفا کەمال دا وەرگرینگی زیاتر بدەین بە وەی کە مستەفا کەمال دەیوست کۆمارێکی تورکی ڕابگەینێت دەستی دایە هەلوەشانەوەی ئیسلام کەمالیەکان هەموو جۆرە چالاکی و دیاردەی ئیسلامی قەدەغە کرد دەستیان کرد بە داخستنی هەموو دامو دەزگا سیاسیە ڕۆشنبیریەکانی کوردی و داخستنی ڕۆژنامەکان کەزۆر بەیان لە ئستەمبول بوون جلوبەرگی و زمانی کوردیان قەدەغە کرد بەیەکەم جار لەمێژووی کورد ڕووبەروی پاکتاوی ڕەگەزی و جینۆسایدی بونەوە ، مستەفا کەمال کە یەکەم سەرۆکی کۆماری تورکیا بوو لە9_9_1923سەربەخۆی تورکیای ڕاگەیاند کە بەماوەی پازدە ساڵ لەدەسەلات مایەوە کە لەو ماوەیەدا پەیوەندی لەگەڵ ولاتی ئیسلامی پچڕاند و ولتەکەی گۆڕی لەئیسلامیەت گۆڕی بۆ عەلمانیەت کە مزگەوتی سولتان حەمیدی و سەرجەم مزگەوتەکانی تری داخست وە زمانی عربی قەدەغە کرد واتا مستەفا کەمال باوەڕی بە ئیسلام نەبوو وەسیەتی کرد ئەگەر مرد نوێژی لەسەر نەکەن ، دوای ئەوەی پەیمان نامەی لۆزان لە23تەموزی 1923 مۆرکرا بە سەرکەوتنی مستەفا کەمال کەتوانی دەست بەسەر ئەوناوچانە دابگرێت کە لە پەیمانامەی نیشتیمانی1920ئاماژەی پێکرابووچونکە لۆزان سەردەستەی هەموو ئەوزنجیرە پەیمانانە بوو کە سیمای هەرەمایەتی توریکیای جێگیر کرت دوای ئەوەی کە مستەفا کەمال دەسەلاتی جێگیر بوو لەتورکیا هەلسا بە ئەنجامدانی چەند کارێک کە ناوی لەنابوو چاکسازی بەلام ئەم پرۆسەیە بریتی بوو بەعەلمانی کردن و ڕۆژئاوای کردنی تورکیا ،چونکە مستەفا کەمال دەیویست لەڕێگەی پرۆسەی چاکسازیەوە تورکا بکات بە دەولەتێکی هاچەرخ کە هەلسا بەقەدەغکردنی تەرەقەتی سۆفیگەڕی و یەکسانی لەنێوان ژنو پیاودا هەلسا بەقەدەغەکردنی ئازادی ئافرەت لەبەژداری کردنی لەکارو باری سیاسی جگە لەمانەش چاپکردنی پەرتوکو بانگدانی بەزمانی قەدەغە کرد زمانی تورکی کردە زمانی فەرمی دەولەت بەلام ئەمکارانەی مستەفا کەمال سەرکەوتو نەبوو بەتایبەتی لەوشوێنانەی کە دورە دەست بوون لەتورکیا بەشێکیشیان لەدوای مردنی مستەفا کەمال هەلوەشێندرانەوە چونکە کەمالیەکان بەزۆری ئەم مەرجانەیان بەزۆری بەسەر خەلکی

تورکیا سەپاندبوو هەربۆیە سەرچاوە مێژویەکان ڕەخنەی توند ئڕاستەی سیاسەتی بەتورک کردن و پڕۆسەی چاکسازی لەتورکیا.یەکێکیتر لەکارە گرینگەکانی مستەفا کەمال 2ئاداری 1924دا بڕیاری دا بەهەلوەشاندنەوەی وەزارەتی ئەوقاف و گواستنەوەی داهاتەکەی بە گەنجینەی گشتی بۆ ئەوەی لەبواری پارەدار کردنی سیاسەتی دەولەت سودی لێوەر بگیرێت بەپێ ی مادەی163کەباس لە قەدەغە کردنی بەکارهێنانی ئایندەکات بەکاروباری سیاسی کەدواتر لەپەیمانامەی لۆزاندا چوار مەرجیان دانا بە سەربەخۆی تورکیا کەبیرتی بوون لە هەلوەشاندنەوەی خەلافەتی ئیسلامی و ڕاگەیاندنی عەلمانیەت لە تورکیا و دەرکردنی خەلافەتی عوسمانی بەدەرەوەی وەلات هەروەها دەستگرتن بەسەر مولکو سامانی دەولەتی عوسمانی دواتر هاوپەیمانان بڕیاریان دا بەچۆلکردن ناوچەگەورەکان و ئەستەمبول و تورکیا دەست بەرداری مافەکانی خۆیان بوون لەوناوچانەدا ،تورکەکان پاش ئەوەی بەشێکی زۆری ئەونەخشانەی کەکێشابویان بۆ چەسپاندنی دەسەلاتی خۆیان هێنانەدی ئامانجەکانی دوای ئەوەی کەکاریان بەکورد نەما کەوتنە دژایەتی کردنیان پاشگەزبونەوە لەوبەلێنانەی کە پێیان دابوون کەهەموو ڕێخراوەکانی کوردیان هەلوەشاندەوە وەڕۆژناماو گۆڤاری کوردیان قەدەغە کرد وەتانکە ڕێگا کەکوردەکان بیگەرنە بەر وازهێنانە لەزمانی باوباپیریان ڕازیببن بەوەی بەڕەگەزی تورکی هەژماربکرێن بۆ ئەوەی جارێکی تر نەتوانن داوای مافی خۆیان بکەن ئەوسیاسەتی ویاساینەی مستەفا کەمال دەریکردبوون لێرەدا ئاماژە بەچەند هۆکارێک دەکەین کەبریتی بوو لە 1.بەپێی ئەویاسایەی حوکمەتی تورکیا دەربارەی کەمەنەتەوایەکان دەری کردبوو حوکمەت نەخشەی کێشابوو کە کوردەکان لەناوچەکانی ڕۆژهەلات بەکۆمەل بگوازرێنەوە بۆ ناوچەکانی ئەنادۆل وەتورک بهێندرێتە شوێنیان.

2.هەلوەشانەوی خەلافەت بوەهۆی تێکدانیشیرازەی تورک و کورد کەپێکەوەیان گرێدرابوون.

3.قەدەغەکردنی بەکارهێنانی زمانی کوردی ناچارکردنی کورد کەلەسەرجەم دامودەزگاکانی بەتورکی قسەبکەن ئەمەش هەڕەشە بوو بەسەر نەتەوەی کورد بەتایبەت داخستنی قوتابخانە ئاینیەکان کەتەها شوێنێک بوو کوردەکان دەیان توانی بەزمانی خۆیان تێیدا بخوێنن وەگۆڕنی ناوی سەرجەم شوێنەکان کەکوردی تێدا نشتەجێ ببون وەسەرجەم فەرمانبەرەکان کەدادەمەزران تورک بوون و هەلدەستان بەدورخستنەوەی فەرمانبەرە کوردەکان بەشوێنە دورەکان.

4.هەموو ئەوباجو سەرانەی لەدانوشتوانی ناوچەکوردیەکان وەردەگیرا هیچ سودێکی بۆ ئەوان نەبوو چونکە لەدگاکاندا بەبێ وەرگرتنی بەرتیل کاری نەدەکرد بۆ هەلبژاردنی وەلی ویلایەتیەکان حوکمەت تەنها ڕێگەی بەوانەدەدات هەلبژیردرەن کە تورک بون

5.سیاسەتی حوکمەتی تورکیا بەتێکدانی هاندانی حەشیرەتەکانی کوردبوو بۆ ئەوەی بەگشت یەک دابچنەوە و دژایەتی یەکتری بکەن هێرش بردنو دەست درێژی کردنی سەربازانی تورک بەسەر ناوچە کوردیەکان وە ئەو کوردانەی کە دەکرانە سەرباز بەوپەڕی توندوتیژی مامەلەیان لەگەل دەکرا و سوکایەتیان پێدەکرا وە قورسترین ئەرکیان پێ دەست پیردرا هەموسەروتو سامانەکانیش بۆ تورک بوون و کورد لێی بێبەش بوون ، کەواتەمستەفا کەمال کە کارزمایەکی بەناوبانگی تورکی بوو توانی گۆڕانیکاری سایسی گرینگ لەتورک بەئەنجام بگەیەنێت بۆیە تورکیا لەسەردەمی مستافا کەمال تەواوی چینو توێژەکانی کرانە زمانی تورکی زمانی عەربی قەدەغەکران و سزاش بۆ ئەو کەسانە دانرا کە پەیرەوی لەزمانەکانی تر دەکەن.

سەمیان مەڕوان عبدالقادر